

Эҳтиром

Президентимиз ташаббуси билан пойтахтимизда Адиблар хаббони бунёд этилиб, у ерга ардоқли шоир ва ёзувчилар, адабиётшунослар ҳайкаллари ўрнатилдики, бу хайрли иш замирида халқимизни нафақат улғу ёлдоқдорлар асарлари билан янгидан таништириш, балки уларнинг ҳаёти ҳамда фаолиятидан ибрат олиб яшашга ундашдек эзгу мақсад-муддао ҳам мумкин.

Хаббонда ҳайкали қад ростлаган сиймолардан бири шоира Зулфиядир. У ўзининг жозибали ҳаёти, ижоди ва жўшқин фаолияти билан ўзбек айли тимсолига айланган.

Француз мутоаққори П. Бомарионнинг *"Табият айлаи шундай дейди: урдадан чўшқини сўзла бўл, лоҳасан оқиб бўл, аслик адраси бўлмоғи шарт"*, деган мулоҳазалари бугунги кунда ҳам ўз аҳамиятини йўқотмаган. Зеро, XXI аср айли, фикри-маъна, айнан идраси орқали замон билан ҳамосан, ҳам гўзал ва оқил, жасоратли, шунингдек, миллати жонқари бўлмоғи даркор. Ўзбекистон диёрида бушай айлар кўпайиб яшаш ўтган, уларнинг аксарияти бугунги замонда қизларимиз учун намуна ҳисобланади.

Миллий фольклор, ҳазор адабиёти ва мумтоз шеърят билан юзма танишиш ҳамда уларни тафасурида ўй-унашга кириш орқали ёш Зулфия ўзига хос, бетазор ижодкор бўлиб етишди. 1932 йили илк шеърини тўғлади "Хайт паррақлари" нашр этилганда, у эндигина ўн етти баҳорини қаршилаган эди. Китоҳанинг сўзбошиси муаллифи Насрулло Олуций *"Зулфия ўзбек қизлари ичиде адабиёт фронтиса дейди қадим ташаббуси бўлиб етишимиз мубоғимиз йў, албатта"*, деган баҳорати йиллар оша ўз тасдиғини топди ва шоира XX аср ўзбек шеърисаи оғашим деб тан олиди, десак, муболага қилмаган бўламиз. Зеро, у айлар номдан ўз замондошларининг руҳий бойлиғини, иштиш ҳамда кичималарини давр ҳаётининг барча мураккаблиги ва энцидентлари билан ифодлай оиди.

Шубориса, Зулфия юксак шеърини истифода соғиб эди. Ўз ижоди давомида 40 дан ортиқ шеърини тўғламларини нашр эттирди. Шоиранинг кўпайиб шеъриси ўйлаб халқлар, жумладан, инглиз, француз, немис, ҳинд, хитой, араб ва бошқа тилларга таржима қилиниб, ўзбек адабиётининг дунёга танилишига улкан ҳисса қўшди. Зулфия фақат шоиранига эмас, бал-

Барҳаёт Зулфия

ки моҳир таржимон, публицист, нафис қўшқлар муаллифи, Тағор, Лермонтов ҳамда бошқа машҳорлар ҳақида илмий мақолалар ёзган олим ҳамдир. У Нодиробегим ижодини кўнгил билан ўрганар экан, ўтмиш шоирларни ўз орзу-умидларини асарларида байн этган, деган хулосага келади. *"Аёл, сен нақадар диққат иворисан... эй, Нодира, Махсум, Увайсий ошқон шораларимиз. Сизнинг авлодларимиз сизнинг оғашимизни, умидларимизни олиб келишига ўз асарлариде"*, дея ёзган эди Зулфия ўзининг "Аллага" мақолисиде.

Болалиқ шоираси Эди Отқиёт *"Зулфия кароим қалб эласи, аир-каси ҳасоси, фалсафиси доно бар одим. Унинг руҳий сўзлалиги ишлариде ва фикрлариде барқ уриб тур-риде"*, деб ёзганда нақдлар ҳақ эди. У миллиятининг куйиниси, гўзал, оқил, муҳаббатли, вафодор аёл, фаол жамоат арбоби ҳамда буюк иқтидор соғиб тимсолларини ўзиде мўжасам этган шайх эканлиғини исботлай оиди. Шоиранинг шоғирди Раҳима Шомансурнинг *"Устозимиз истифодаи шундай буюк уммонки, ундан баримиз ёшқилки, баримиз ҳасосликки, баримиз жасоратки, баримиз етуччиликки, баримиз рост-сўзликки, баримиз қатъиятқи, баримиз фидойилиққи, баримиз меҳрибарликқи аиде"*, деган элтирофи Зулфия тимсолига чизиларни янча байн етди. У ўз шоғирларига талаб-чўшқ борбариде, оидеҳ кўнж, бир-роларининг югузидан қўнқидиган, ҳасадни билмайдиган сажимий ва бо-ғубор исоқлар тоғфосига мансуб эди.

Зулфия ташаббуси билан "Саодат" журнали сарифлариде "Қўшқлар дарфотариде" деган мақсус рун очилиб, у Ўзбекистон миқосиде қизлар мушоирисига айланарди. Мазкур сарифларда неча-неча ёш истифода соғибларни ўзларини намоён эдилар. Зулфиянинг сўзлари билан айтганда, *"Менар асаримиз урди худди ур-униқ урдики ўшайди. Дастлаб у фикр, кураш, ҳали фикри айланмаган ҳасосит-у, ҳали ҳасосит тур-диломалиғи фикр. Шунинг бари турроққа турмади. Турроқда ёшб бурмади, бўлажак ишқиде юзга келтирувчи курмакка айланарди. Ва, нақдиде, жаз эшб, жандеҳ иссиқ нам, алақ ҳаво текки, ердан бош кўтариб, алақ урдики бошлаб лоб-риде"*. Ҳақиқатан ҳам, шоира ёш истифодадларга "иссиқ нам", "илақ ҳаво" бўлиб тальсир кўрсатди ва "Устоз — шоғирд" аъшаларига амал қилиб, ўз ижод мактабини яратди.

Жамиятда, иқтисмоний меҳнатда, ижодда фаолият олиб бораётган аёл учун фарзанд тарбияси ҳамда оила мустақамлиғини таъминлаш икки ҳисса кўп фидойилиғини талаб қиларди, деб ҳисобларди Зулфия. Шоиранинг: *"Биз ошмак, ўз болаларимизни тарбиялам — бизнинг фатри бурмак. Биз уларни меҳнатсояр, мустақкам қиладик, она Ватанга содиқ фарзанд қилиб тарбиялашмиз керак! Шунинг учун ҳам биз ўз ҳаётимиз, ўз ҳуқуқимиз, ўз ҳаёт-ҳаракатимиз ва ўз меҳнатимиз билан фарзандларимизга намуна бўлашимиз керак"*, деган сўзлари бугун ҳам аҳамиятини йўқотмаган.

Зулфия даврининг фаол жамоат арбоби ҳам эди. Кўпайиб давлат мукофотлари соғирасори, депутат, халқаро тинчлик учун кураш ҳамда адабий ҳаракатларининг иштирокчиса бўлди. 1956 йили Давида ўлкасининг Осид ва Африка ёзувчиларининг халқаро анжуманида нутқ сўзлади. Ёш ўзбек айлининг мафтункор қизисаи, нафис оқоли, ўзига хос шароҳи ибоси барча иштирокчиларни қайратланган табиий. Чунки бу нутқ шундай гўзал ҳамда жўшқин эдики, ундан тальсир-маган турмон шоирни Қора Сейтмев мақсус "Зулфия сўзлари" шеърини ёзган эди. Айнан Ҳиндистонда бўлган сафаридеги урқуқлардан илҳомланган Зулфия ўзининг "Мушқира" шеърини битди ва бу шеърини унинг оламга машор бўлишида катта аҳамият касб этди. "Жавоҳарлал Неру", "Нилуфар" халқаро мукофотлари, "Кирилл ва Мефодий" ордени билан тақдирланди.

У кўпайиб хорроқий сафарларда бўлди. Ўзбекиона одамийлик ҳамда бағрикенглик ҳислатларига эга шоира бошқа миллат вакилларини ўзига яқин олиб сўбатлашар, бу урқуқларда расмий эмас, балки инсоний муносабатлар ўрнатилга ҳаракат қиларди. Зулфия ҳар дам, ҳар вақт ўзбекиона миллий қадриятлар, урф-одатларни ҳурмет қилган, ардоқлаган. Унинг шеърисаи асосиде суратла олинган "Ўзбек атласи" рангли ҳужжатли фильмида қалқнинг севимли миллий матоси, унинг гайдр бўлиқини ҳақидеги воқеалар шундай чиройли рақамот тароқда байн қилиндики, томоқсини ўз-ўзидан атласининг ранг-баранг ва ёрқин бўёқлариде она табият гўзаллиқлари илҳомисаи мўжасам этганини ҳис қила олади.

Умуман, Зулфия ўзбек қизлари учун ибрат бўла олдиган ҳаёт кеңирди ҳамда давр билан ҳамқадим яшарди. Лекин бу мураккаб ҳаёт қалби ўз халқи ва Ватанига меҳр-мураббат билан тўлиб-тошган, дунёдан азгуғи ва гўзаллик излаб ишлаган бу айли ҳамда вақт ҳам ангани йўқ. Албатта, таҳликали давр шоирани ўз сажимидан ўтқазди. Совет даврининг қадон сийсати унинг оиласи тақдириде ҳам анғим из қардирган эди. Шоира туғилган акасининг қатанга урагани, бу йилларда унинг оиласига но-бадан бўлган адропасимлар ҳақидаги фактларни ижодининг сўнги ишлариде яратган "Хотирам сиймелари" достониде ошқ айта оиди.

Шоира ўз ҳаётида барча аёл орзу қиладиган суқоқли ёр, вафодор умр йўлоқш, фарзанд тарбиясига масъул она, "Устоз — шоғирд" аъшаларини давом эттирган мураббий, набираларини тўғри йўлга ошқиланган мушқираи бўлган аёл элтироғи.

Ўзбек айли тимсолига айланган Зулфиянинг ворислари бугунги кунда ўқиб-тан, ижод қилаётган, жамиятда фаол бўлган хотин-қизлардир. Юртимизда Зулфия номидаги Давлат мукофотининг таласи элимак, Жиссаи шоирди Ҳамид Олимжон ва Зулфия хаббони ҳамда ижод мактабининг очилиши шоирага ана бир ҳурмат-эҳтиром ифодиси ҳисобланади.

НОДИРА МУСТАФОЕВА,
Ўзбекистон Республикаси
Фанлар академияси
бўлим раҳбари, тарих фанлари
доктори.

Масъ. П.А.Р.О.С.В. ағаш-сўрғи.